

emblematika klasszikusait: Zsámbokyt, Lacknert, Hajnalt bátrabban és bővebb terjedelemben kellene közel hozni a magyar olvasóhoz. Általános észrevételem továbbá, hogy a protestáns szerzők, a külföldiek és a hazaiak egyaránt háttérbe szorulnak a katolikusokhoz képest. Utolsó megjegyzésem a stílusra vonatkozik: elismerem, hogy a mindig szigorúan pontokba szedett tárgyalási forma tudományosan korrekt, azonban nem ez kedvez sem a narráció menetének, sem az olvasmányosság olvasói igényének.

Mindezek természetesen apró – emblematikusan szólva – kukacoskodó észrevételek egy olyan – a szerző szorgalma és tehetsége révén először bevetett és megművelt – talajon, ahol reményiségünk szerint a szüretelés másoknak is kedvet csinál ahhoz, hogy ők is mihamarabb munkások legyenek az Úr szőlőjében.

(Historia Litteraria 14. Budapest, Universitas, 2003.)

FABINY TIBOR

Szenci Molnár Albert naplója Közzéteszi Szabó András

Szabó András már egyetemista kora óta predesztinálva van arra, hogy Szenci Molnár Albert *Naplóját* egyre tökéletesebb formában tegye hozzáférhetővé az érdeklődők számára. Szemináriumi dolgozat keretében való bemutatása, majd magyarra fordítása viszonylag gyors egymásutánban következett egymás után. Annak a korszaknak voltak a gyümölcsei, amikor a huszadik század hetvenes esztendeiben a régi magyar irodalmi kutatások az oktatásban és a kutatásban egyaránt előtérbe kerültek: tudományos diákköri találkozók ismertették meg egymással eredményeiket például a Keserű Bálint-iskola és a Tolnai Gábor vezette régi magyar irodalmi szakszeminárium tagjai. Segítettek, ötleteket adtak egymásnak, és együtt hallgatták végig azokat az ülészakokat, amelyeket az Irodalomtudományi Intézetben működő, Klaniczay Tibor vezette Reneszánsz-Barokk Kutatócsoport az egyetemek régi magyar irodalmi tanszékeivel közösen rendezett. Ezek sorában témánk szempontjából az egyik legfontosabb a *Szenci Molnár Albert és a magyar késő-reneszánsz* című konferencia volt 1974-ben Sárospatakon. Két esztendővel később, 1976 Karácsonyán jelent meg a *Szenci Molnár Albert válogatott művei* című kiadvány a Magvető Kiadónál Tolnai Gábor fent említett szakszemináriuma résztvevőinek közreműködésével. E kiadvány számára készítette el Szabó András a *Napló* magyar fordítását Dézsi Lajos 1898-as latin nyelvű kiadása alapján. Akkor terjedelmesebb válogatás része volt, most viszont egyetlen témája az Universitas Könyvkiadó *Historia Litteraria* sorozatának. Megjelenését az teszi indokolttá, hogy a rendszerváltozásnak köszönhetően anyaországi kutatók számára is hozzáférhetővé és kutathatóvá vált az eredeti autográf kézirat a marosvásárhelyi Teleki Tékában. A körülmények ilyen szerencsés alakulása folytán Szabó András korábbi fordítását már nem a Dézsi által kiadott változat, hanem az eredeti kézirat alapján revideálhatta, sőt a latin szöveg újrakiadására is vállalkozott. Jelen kiadványt tekinthetjük a *Napló* kritikai kiadásának, jöllehet az – valószínűleg a magyar fordítás közreadása miatt – nem az Universitas Kiadó örvendetesen gyarapodó, magas színvonalú *Kritikai Kiadások* sorozatában jelent meg. A latin szöveget betűhű átírásban közli a sajtó alá rendező, lapalji jegyzetek kíséretében.

A Marosvásárhelyen őrzött vaskos kötet a zsoldárfordító *Loci communes*-gyűjteményét követően, az általa beszámozott 514. levél verzójától az 515. levél verzójáig feljegyzéseit, az 516. levél rektójától az 544. folio verzójáig pedig *Naplóját* tartalmazza *Ephemerides, diarium vel adversaria mea* címen. Strassburgi tanulmányai során kezdte el írni ókori előképeket és a kialakult humanista gyakorlatot követve, és vezette egészen 1617. május 12-ig, amikor beiktatták oppenheimeri rektori hivatalába. A korábbi eseményekről: születéséről, kisgyermekkorában átélt veszedelmekről és hazai iskoláiról utólag, summázva írt, 1593-tól kezdve viszont rendszeresebben, ha nem is mindig napról napra, de időről időre összefoglalta sorsa alakulását, betegségeit, anyagi helyzetét, külföldi és hazai utazásainak állomásait, találkozásait barátokkal, ismerősökkel stb. Különösen fontosak azok a bejegyzések, amelyek literátori működésére vonatkoznak: egy-egy műve lefordítása és kinyomtatása mettől meddig készült, patrónusaitól mekkora támogatást kapott megjelentetésükre stb. Ezeket az adatokat a Szenci Molnár-filológia általában már hasznosította.

Szabó András a magyar fordítás jegyzetapparátusában igyekezett mindazokat a személyeket és helységeket azonosítani a legfrissebb németországi szakirodalom segítségével, akiket Molnár Albert *Naplójában* megemlített. E kutatómunka eredménye az a *Névmutató*, amely e személyek életrajzi adatait azok forrásaival együtt röviden összefoglalja (a 185–252. lapokon), valamint a *Földrajzi név- és helységnévmutató* (a 253–278. lapokon).

A nevek azonosítása során több eseményláncolat is világossá vált Molnár Albert életében. Ezeket lényegében Szabó András már korábban publikálta. A magunk részéről a következő néhány adalékkal egészítjük ki a sziléziai és brandenburgi álláskeresés történetét 1615-ben: az a Bèze-könyv, amelyet Jeremias Colerus 1615. május 28-án ajándékozott Molnárnak, ma is megtalálható a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban (jelzete: R 84043). Címe: *Annotationes maiores in Nouum Dn. Nostrī Iesu Christi Testamentum. ...* [Genevae] MDXCIII. [Estienne]. A címlap alján a jobb alsó szélén olvasható beírás:

„Monumentu[m] et pignus amoris JEREMIAE COLERI in clarissimu[m] et doctissimu[m] et peritissi[mum] D[omi]n[um].....ALBERTU[M] MOLNAR.”

Érdeemes megemlíteni továbbá, hogy Molnár üdvözlőverset írt a Szabó András által a 46. lapon említett Balthasar Exner beutheni történelemprofesszorhoz 1615. június 5-én, amelyet az négy év múlva: 1619-ben Hanauban jelentetett meg *Anchora utriusque vitae, hoc est Symbolicum Spero meliora...* című művében. A verset Tarnai Andor fedezte fel és Stoll Béla publikálta 1971-ben a *Régi Magyar Költők Tára* XVII/6. kötetében (449. l. 5. vers). A kötetet a maga egészében érdemes lenne tüzetesebben megvizsgálni, hiszen háromszáz korabeli európai híresség: politikai személyiségek, illetve írók-költők egy-egy versét tartalmazza, és ajánlása annak a Tobias Scultetusnak, Kunigunda Ferinari rokonának szól, aki kulcsszerepet töltött be Molnár 1615. évi letelepedési és állásszerzési kísérletében. A könyvecskéért nem is kell messze menni, mivel megvan az Országos Széchényi Könyvtárban (jelzete: 805.969). Érdekes és a jövőben tovább elemzendő, hogy ugyancsak Hanauban jelent meg 1619-ben Molnár másik beutheni professzorismerősének, Caspar Dornaunak *Amphitheatrum sapientiae Socraticae joco-seriae* című két kötetes művében Molnár *Lusus poetici* gyűjteménye, Morus *Utópia* és Erasmus *Balgaság dicsérete* című művel egy kötetben (OSZK jelzete: 501.008). Két esztendő múlva pedig az 1621. évi *Lexicon* ajánlólevelében Mátyás királyról szóló anekdotát idézett Molnár a következő felvezetéssel: „Clarissimus amicus meus, Dominus Balthasar Exnerus in suum Valerium Maximum Christianum retulit:...” (RMKT XVII/6. 493). A hivatkozott mű címe: *Valerius Maximus Christianus, hoc est dictorum et factorum memorabilium unius atque alterius seculi... libri novem* (Hanoviae

1620), és az előbb idézett Exner-mű elé kötve ugyancsak megvan az OSZK-ban (jelzete: 805.968). Szenci Molnár Albert literátori kapcsolata a beutheni iskola egykori professzoraival tehát valószínűsíthető személyes találkozásuk után évekkel is élő maradt. Érdekes lesz megvizsgálni azt is, hogy *Loci communes*-gyűjteményébe másolt-e be további exemplumot Exner *Valerius Maximus*ából. Hiszen – miként a korban az általános volt – ő is szívesen olvasta a példákat. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi azt az *Exemplorum libri decem* (Strassburg 1518) című Sabellicus kötetét, amely Heidelbergben 1623-ban került tulajdonába, és amelyet a bejegyzések tanúsága szerint 1631 első két hónapjában olvasott (jelzete: Quart. Lat. 3979). Ezért is fordította le szívesen később a *Discursus de summo bono*t is, amely az *bibliai és világi sokféle historiákért és példákért olvasásra kedves és hasznos* (Lócse 1630).

A *Napló* eredeti szövegének új kiadása további összefüggések felismerését teszi lehetővé. A kutatandó témák egy részét Szabó András felvázolta bevezetőjében. Körük az előbb említett művek részletes vizsgálatán kívül még tovább bővíthető: érdekes lenne például a napló műfaj jellemzőinek a Molnár-féle feljegyzések figyelembevételével való elemzése. Vajon milyen naptár, *Schreib-Kalender* állt a háttérben ezeknek a sokszor utólagos beírásoknak, amelyek némelyike novellisztikus történetté is kerekedik? Ha régi és új naptár szerint dátumoz, általában itthon, milyen hazai kalendárium lehetett a kezében? A tinta színe alapján nem állapítható-e meg, hogy a *Napló* vezetésével egyidejűleg milyen bejegyzéseket írt a *Loci communes* gyűjteménybe? Mind-mind olyan kérdések, amelyek sokat segíthetnének abban, hogy azt is feltérképezhettünk, melyik életszakaszában, és ami még fontosabb, minthogy irodalomtörténészek vagyunk, melyik alkotói periódusában milyen könyvek forogtak a kezében, amelyekből idézeteket írt ki magának. Végül pedig nem ártana német fordításban az eredeti latin szöveggel együtt megjeleníteni a *Napló*t, hogy a korszak német szakértői is felfigyeljenek erre az információkban rendkívül gazdag Molnár-szövegre.

(Historia Litteraria 13. Budapest, Universitas, 2003. 317 l.)

P. VÁSÁRHELYI JUDIT

Gács Anna: *Miért nem elég nekünk a könyv?*

A Gács Anna könyvében összegyűjtött tanulmányok két fő vonulat mentén szerveződnek: az egyik a „szerző halála” toposzt, a másik a feminista irodalomkritikát járja körül. *A női szerző a feminista irodalomkritikában* címmel (a tanulmány korábbi változata 1998-ban jelent meg az *Ex Symposionban*) Gács kifejti a kettő közötti összefüggést: az amerikai feminista kritika gúnokkritikai (azaz a női szerzőkkel foglalkozó) vonulata és a francia feminista teoretikusok azzal, hogy megkérdőjelezték a „kánon” és a „szerző” objektivitását és univerzalitását és kimutatták annak patriarchális meghatározottságát (Gáccsal ellentétben én maradok a „patriarchális”-nál, mint a patrilineáris, apajogú hagyományozódást és az apaférfi előnyben részesítését jelző melléknévnél a „partiarkális”-sal szemben), fontos szerepet játszottak a szerző dekonstruálásában. Bár a feminista kritikának valóban (és éppen az autoritás megkérdőjelezése miatt szándékosan) nincsenek a szó szoros értelmében vett alapszövegei, az idők során mégis egyes tanulmányok hatásosabbnak, használhatóbbnak